

RAPORTIN YHTEENVETO:

Nuorten LGBTI-henkilöiden terveys, hyvinvointi ja elinolot Pohjoismaissa

Tutkimuskatsaus ja aloitteiden kartoitus

Sisältö

Johdanto	3
Tutkimuskatsaus	4
Terveys	4
Normit ja elinolot	5
LGBTI-ryhmän sisällä eroja aiheuttavat tekijät	6
Tarpeet ja toimenpiteet	6
Aloitteet Pohjoismaissa	7
Tietoja tästä julkaisusta	8

Tämä julkaisu on saatavilla myös saavutettavana verkkoversiona: <https://pub.norden.org/temanord2021-531>.

Johdanto

Siitä huolimatta, että Pohjoismaissa elävien LGBTI-henkilöiden¹ elinolot ovat viimeisten seitsemänkymmenen vuoden aikana muuttuneet, osoittavat suuret kansanterveydelliset tutkimukset, että heidän henkinen ja fyysinen terveytensä on heikempi kuin muun väestön. Heteronormatiivisuuden ulkopuolelle jäävä seksuaalisuus tai sukupuoli-identiteetti vaikuttaa myös nuorempien sukupolvien LGBTI-henkilöiden elämään. Tämä johtuu muun muassa niin kutsutusta vähemmistöstressistä, jota LGBTI-henkilöt kokevat jokapäiväisessä elämässään. Kyse on häirinnälle, ahdistelulle ja väkivallalle altistumisesta tai sen riskistä. Kyse on myös ennakkoluulojen ja syrjinnän kohtaamisesta jokapäiväisessä elämässä, että joutuu salaamaan oman identiteettinsä sekä sisäistetystä homo- ja transfobiasta, mikä puolestaan vaikuttaa terveyteen.

Pohjoismaiden ministerineuvosto on siksi käynnistänyt hankkeen, jonka tarkoituksena on havainnollistaa nuorten LGBTI-henkilöiden hyvinvointia. Hankkeen tarkoituksena on alueellinen tiedon ja kokemusten jakaminen ja siten myötävaikuttaa nuorten LGBTI-henkilöiden parempiin elinoloihin Pohjoismaissa. Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteistyöelin Pohjoismainen tasa-arvotiedon keskus, NIKK, on toteuttanut hankkeen, josta syntyi raportti "[Nuorten LGBTI-henkilöiden terveys, hyvinvointi ja elinolot Pohjoismaissa](#)". Raportti koostuu kahdesta osasta:

- Tutkimuskatsaus, joka kuvaa nuorten LGBTI-henkilöiden hyvinvointia koskevan tiedon tieteellistä tilaa pohjoismaissa ja
- Kartoitus, joka esittää joukon hankkeita nuorten LGBTI-henkilöiden hyvinvoinnin parantamiseksi Pohjoismaissa

1. LGBTI on lyhenne sanoista Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender ja Intersex. Tätä lyhennettä käytetään pohjoismaisissa ja monissa kansainvälisissä yhteyksissä.

Tutkimuskatsaus

Tutkimuskatsaus perustuu systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, joka keskittyy LGBTI-henkilöiden kanssa tehtyihin empiirisiin tutkimuksiin, julkaistu vuosien 2015 ja 2020 välillä. Tutkimuskatsaus muodostuu yhteensä 38 julkaisusta, jotka koostuvat kvantitatiivisista sekä kvalitatiivisista tutkimuksista. Tutkimuskatsauksessa ne on jaettu kahteen pääaiheeseen: *terveys* sekä *normit ja elinolot*, useilla eri osa-alueilla.

Terveys

Ne tutkimukset, jotka keskittyvät mielenterveyteen ja muun muassa masennuksen, ahdistuksen ja stressin kokemiseen osoittavat, että normien ulkopuolelle sijoittuvalla seksuaalisuudella tai sukupuoli-identiteetillä näyttäisi olevan suuri vaikutus mielenterveyteen. Erityisesti transhenkilöiden keskuudessa koetaan enemmän mielenterveydellisiä ongelmia. Itsensä vahingoittaminen, itsemurha-ajatukset ja itsemurhayritykset ovat myös paljon yleisempiä nuorten LGBTI-henkilöiden keskuudessa. Transhenkilöt erottuvat selvästi myös tässä kohtaa, mutta myös henkilöt, jotka ovat harrastaneet seksiä samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa, mutta eivät identifioi itseään homo- tai biseksuaaleiksi.

LGBTI-ryhmä raportoi myös heikommasta fyysisestä terveydestä, erityisesti transhenkilöt. Kyseessä voi olla erilaisia kipuja, stressiä, univaikeuksia, kroonisia sairauksia sekä oma koettu terveys. Useat tutkimukset viittaavat myös, että alkoholin ja huumeiden käyttö on yleisempää LGBTI-ryhmän keskuudessa. Urheilua leimaavat normit voivat vaikuttaa siihen, ketkä nuorista tuntevat olonsa tervetulleiksi. Transfobian pelko voi esimerkiksi estää nuorta käymästä kuntosalilla.

Varhaisessa iässä hankitut seksuaaliset kokemukset nähdään seksuaaliterveyden lisääntymisterveyden yleisenä riskitekijänä. Tutkimukset osoittavat, että varhainen seksuaalinen herääminen on yleisempää biseksuaalien ja epävarmoja seksuaalisuudestaan raportoivien henkilöiden keskuudessa – verrattuna nuoriin heteroseksuaaleihin. Heteroseksuaaleihin verrattuna raportoivat nuoret homo- ja biseksuaalit korkeammasta seksuaalisesta riskinotosta.

Normit ja elinolot

Tutkimukset osoittavat, että monet nuoret LGBTI-henkilöt eivät voi olla niin avoimia oman seksuaalisuuden tai sukupuoli-identiteettinsä suhteen kuin haluaisivat. Seksuaalinen häirintä ja väkivallalle altistuminen näyttäisi olevan todella yleistä nuorten LGBTI-henkilöiden keskuudessa. Erityisesti transhenkilöt erottuvat, kun kyse on loukkaavalle käytökselle, kohtelulle tai häirinnälle altistumisesta. Väkivallasta ilmoitetaan harvoin poliisille.

Kouluihin keskittyvät tutkimukset ovat osoittaneet, että LGBTI-ryhmässä on muihin oppilaisiin nähden enemmän henkilöitä, jotka kokevat kouluympäristöön liittyviä vaikeuksia. Ryhmä kuvailee ympäristöä heteronormatiiviseksi, mikä voi esimerkiksi johtaa poissaoloihin, kouluväsymykseen ja turvattomuuden tunteeseen koulussa. Tutkimukset osoittavat myös, että LGBTI-henkilöillä on suurempi riski tulla kiusatuiksi. Muutamat tutkimukset osoittavat, että pienemmät koulut tai maaseutukoulut saattavat asettaa LGBTI-henkilöitä haavoittuvampaan asemaan. Kouluterveydenhoitaja voi olla tärkeä osa kouluympäristöä ja keskustelutuen mahdollistamisessa, mutta on tärkeää, että tässä ammatillisessa roolissa oleva on perehtynyt LGBTI-asioihin.

Työelämään keskittyvät tutkimukset osoittavat, että nuoret LGBTI-henkilöt kokevat enemmän pitkäaikaistyöttömyyttä kuin muut nuoret. Huomattavasti suurempi osa ei-heteroseksuaaleista kuin heteroseksuaaleista ovat tyytymättömiä työpaikkansa tai koulunsa viihtyvyyteen, ja kertovat kiusatuksi tulemisesta tai ulkopuolelle jättämisestä.

Tutkimukset osoittavat, että verrattuna muihin nuoriin on transnuorten keskuudessa yleisempää arvioida suhde omiin vanhempiin keskinkertaiseksi tai huonoksi. LGBTI-ryhmään kuuluvat raportoivat useammin ei-toivottua yksinäisyyttä tai että heiltä puuttuu ympäristön käytännön tuki, erityisesti transhenkilöt ja ei-binääriset.

Muutamit kvalitatiiviset tutkimukset osoittavat myös, kuinka erilaiset kokemukset ja tilanteet vaikuttavat nuorten LGBTI-henkilöiden elinoloihin. Esimerkiksi maaseudulla kasvaminen on saattanut altistaa erityisille kokemuksille. Alueet, joissa sosiaalisen ympäristön vaihtelevuus on rajallinen, voivat luoda vanhemmissa huolta siitä, mitä alueen muut asukkaat ovat asiasta mieltä. Myös maantieteellä on merkityksensä, maantieteellinen alue saattaa tarkoittaa erilaisia kulttuurisia odotuksia ja tarjota läheisyyttä tai etäisyyttä muille LGBTI-henkilöille, alueille ja tilanteille. Alueet, joissa uskonto ja konservatiiviset normit ovat vahvat saattavat myös vaikeuttaa avoimuutta. Yksi tutkimus osoittaa, miten saamelaisuus voi olla sekä jotain positiivista että jotain negatiivista. Toisessa tutkimuksessa korostetaan nuorten turvapaikanhakijoiden kokemuksia, missä LGBTI-identiteetti saattaa tarkoittaa altistumista kiusaamiselle ja häirinnälle turvapaikkakeskuksissa tai turvapaikkamajoituksissa.

Kaikista LGBTI-lyhenteen piiriin kuuluvista identiteeteistä puuttuu tutkimuksista ensisijaisesti intersukupuolisten kokemukset. Toteutetut kvalitatiiviset tutkimukset osoittavat, kuinka vaikeaa voi olla avoin oman tilansa suhteen sen takia, että pelkää ettei tule nähdäksi sukupuolena, johon itse samaistuu, vaan että pidetään outona, poikkeavana tai jäädään vain omaksi sairaudeksi. Intersukupuolisia kokemuksia omaavat nuoret kokevat myös, että yhteiskunnan tietämys intersukupuolisten olosuhteista ovat todella puutteelliset.

LGBTI-ryhmän sisällä eroja aiheuttavat tekijät

Verrattuna nuoriin homoseksuaaleihin, raportoivat nuoret biseksuaalit useammin hieman huonompaa hyvinvointia, ja erityisesti transhenkilöt erottuvat terveyteen liittyvissä tutkimuksissa. He raportoivat sekä mielenterveyteen että fyysisen terveyteen liittyvistä ongelmista. Useissa tutkimuksissa voidaan nähdä eroja homo- ja biseksuaalisten tyttöjen ja poikien välillä. Ryhmässä on enemmän mielenterveysongelmista kärsiviä tyttöjä kuin poikia. Itsemurha-ajatukset tai pieni määrä itsemurhayrityksiä on yleisempää tyttöjen keskuudessa. Pienemmässä osassa poikia on kuitenkin enemmän itsemurhayrityksiä. Poikien keskuudessa homoseksuaalisuuden ja seksuaaliselle häirinnälle altistumisen välinen yhteys on selvempi, ja riski tulla kiusatuksi on paljon suurempi.

Biseksuaalit raportoivat homoseksuaaleja useammin altistumisesta, kun kyse on esimerkiksi mielenterveydestä, itsemurhayrityksistä ja fyysisestä terveydestä. Niistä, jotka eivät ole avoimia seksuaalisesta suuntautumisestaan, on biseksuaalien osuus suurempi verrattuna homoseksuaaleihin. He myös ilmoittavat, että heillä on harvoin tai ei koskaan yhteyttä ystäviin tai ettei heillä ole ketään kenen kanssa puhua.

Samaa sukupuolta olevien kanssa seksiä harrastaneet henkilöt, jotka eivät identifioitu homo- tai biseksuaaleiksi, käsittänyt tutkimus osoittaa, että heillä on korkeampi riskialttius sairastua mielenterveysongelmiin ja ovat alttiimpia itsemurhayrityksille verrattuna sekä homo- että biseksuaaleihin, mikä on syytä ottaa huomioon.

Tämän lisäksi on myös muita nuorten LGBTI-henkilöiden elinoloihin vaikuttavia tekijöitä. Eräissä väestötutkimuksissa raportoidaan terveysongelmien ilmenevän juuri nuorissa ikäryhmissä. Tämä voidaan ymmärtää ikäkohtaisen vähemmistöstressiin liittyvien teorioiden avulla, mikä tarkoittaa, että nuorisoluokkaan kuuluvat henkilöt altistuvat enemmän stressitekijöille elinkaarensa aikana ja vähenee vähitellen elämän aikana. Toinen vaikuttava tekijä nuorten LGBTI-henkilöiden elinoloihin on sosioekonominen asema.

Tarpeet ja toimenpiteet

Tutkimuksissa toistuva diskurssi on, että nuorten LGBTI-henkilöiden jokapäiväisessä elämässä kohtaamat vaikeudet liittyvät vähemmistöstressiin. Esitetyn perusteella nostavat tutkimukset esiin suosituksia, joissa tietämystä lisäävät toimenpiteet ovat avainasemassa.

Useissa tutkimuksissa vallitsee yhteisymmärrys siitä, että yhteiskunnallisia asenteita on muutettava lisäämällä tietoa seksuaalivähemmistöistä, transhenkilöistä sekä intersukupuolisuudesta. Monissa tutkimuksissa annetaan yksityiskohtaisempia suosituksia erityyppisille parannustoimenpiteille. Tarvitaan lisää tietämystä normien ulkopuolelle jäävistä seksuaalisuuksista ja sukupuoli-identiteeteistä: koulutuksissa, koulussa, seksuaalikasvatuksessa, perheissä, terveydenhuollossa, turvapaikkakeskuksissa. Tutkimuksissa on todettu, että vähemmän normatiivisiin identiteetteihin (hetero-, homo- ja biseksuaaliluokkien ulkopuolella olevat) tunnistautuvat nuoret, esimerkiksi queer, ei-binääriset tai aseksuaalit, tarvitsevat erityistä huomioita.

Aloitteet Pohjoismaissa

Vastatakseen nuorten LGBTI-henkilöiden kokemaan syrjintään, toteuttavat useat pohjoismaat ryhmän terveyttä, elinoloja ja hyvinvointia koskevia aloitteita. Aloitteet suunnataan suoraan nuoriin sekä heitä kohtaaviin ammattilaisiin, esimerkiksi koulu- ja hoitohenkilökunta. Muut toimenpiteet voivat tarkoittaa nuorten LGBTI-henkilöiden tilannetta koskevan tiedon lisäämistä ja antaa keskeisille viranomaisille tehtäväksi keskittyä erityisesti juuri tähän ryhmään.

NIKK:n tekemä aloitteita koskeva kartoitus sisältää kunnallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla toteutetut aloitteet, ja ovat peräisin eri puolilta Pohjoismaita. Suoraan kohderyhmään suunnatun toiminnan taustalla ovat pääasiassa kansalliset LGBTI-järjestöt. Mutta voi myös olla paikallisesti kunnassa/alueella toimiva vapaa-ajanohjaaja tai sosiaaliviranomainen. Järjestöjen ja ammattiryhmien välinen yhteistyö on myös yleistä. LGBTI-järjestöt toimivat yleensä tietopankkeina ja tarjoavat ammattilaisille koulutusta ja osaamisen kehittämistä nuorten LGBTI-henkilöiden terveyttä ja elinoloja koskevissa kysymyksissä.

Toiminta suuntautuu sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen, ja keskittyy myös esimerkiksi nuoriin kohdistuvaan kiusaamiseen ja syrjintään sekä perhe-elämään ja suhteisiin. Aloitteet ovat paikkaan sidottuja ja/tai toimivat digitaalisesti. Esimerkiksi chat- tai puhelinyhteyden muodossa toimivat aloitteet koetaan olevan saatavilla suuremmalle joukolla, koska ne eivät vaadi nuoria menemään johonkin tiettyyn paikkaan. Tällä voi olla merkitystä Pohjoismaiden maaseutualueilla asuville henkilöille. Ne ovat saattaneet olla myös erityisen tarpeellisia vallitsevan pandemian aikana, kun sosiaalinen etäisyys on ollut tarpeen. Samalla paikkakohtainen toiminta lisää tarkkuuttaan suhteessa kohderyhmän tarpeisiin esimerkiksi turvallisten tilojen ja sosiaalisen kanssakäymisen muodossa.

Tietoja tästä julkaisusta

Raportin yhteenveto:

Nuorten LGBTI-henkilöiden terveys, hyvinvointi ja elinolot Pohjoismaissa

Tutkimuskatsaus ja aloitteiden kartoitus

Nordisk information for kundskab om køn, NIKK

Käännös: Henric Rönnerberg

ISBN 978-92-893-7087-5 (PDF)

ISBN 978-92-893-7088-2 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2021-531>

TemaNord 2021:531

ISSN 0908-6692

© Pohjoismaiden ministerineuvosto 2021

Kuvat: Genessa Panainte/ Unsplash, Ulf Lundin/imagebank.sweden.se, Shingi

Rice/ Unsplash

Julkaistu:

Vastuuvapauslauseke

Pohjoismaiden ministerineuvosto on rahoittanut tätä julkaisua. Julkaisun sisältö ei kuitenkaan välttämättä heijasta Pohjoismaiden ministerineuvoston näkemyksiä, mielipiteitä, asenteita tai suosituksia.

Oikeudet ja luvat

Tämä julkaisu on saatavilla Creative Commons Attribution 4.0 International license

(CC BY 4.0) -lisenssillä. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Käännökset: Tästä julkaisusta tehtäviin käännöksiin on liitettävä seuraava vastuuvapauslauseke: Käännös ei ole Pohjoismaiden ministerineuvoston tuottama eikä sitä tule pitää virallisena. Pohjoismaiden ministerineuvosto ei vastaa käännöksestä tai siinä mahdollisesti olevista virheistä.

Muokatut versiot: Teoksen muokatuissa versioissa on mainittava alkuperäisen teoksen tekijä ja niihin on lisättävä seuraava vastuuvapauslauseke: Tämä on muokattu versio Pohjoismaiden ministerineuvoston alkuperäisteoksesta. Muokatussa versiossa esiintyvistä näkemyksistä ja mielipiteistä vastaavat ainoastaan muokatun version tekijät. Muokatussa versiossa esitetyt näkemykset ja mielipiteet eivät ole Pohjoismaiden ministerineuvoston hyväksymiä.

Kolmannen osapuolen sisältö: Pohjoismaiden ministerineuvosto ei välttämättä

omista koko julkaisun sisältöä. Pohjoismaiden ministerineuvosto ei siksi voi taata, että kolmannen osapuolen sisällön uudelleenkäyttö ei loukkaa tämän tekijänoikeuksia. Käyttämällä kolmannen osapuolen sisältöä hyväksyt oikeuksien rikkomiseen liittyvät riskit. Vastaat itse kolmannen osapuolen sisällön uudelleenkäyttöä varten mahdollisesti tarvittavista luvista ja hankit ne tekijänoikeuden haltijalta. Kolmannen osapuolen sisältöä ovat esimerkiksi taulukot, kaaviot ja kuvat.

Valokuvien tekijänoikeudet (uudelleenkäyttö vaatii erillisen luvan):

Oikeuksia ja lisenssejä koskevat tiedustelut tulee osoittaa seuraavalle taholle:

Pohjoismaiden ministerineuvosto/PUB

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Kööpenhamina
pub@norden.org

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimmista alueellisista yhteistyömuodoista. Yhteistyön piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Kööpenhamina
www.norden.org

Lisää pohjoismaisia julkaisuja on luettavissa osoitteessa www.norden.org/fi/julkaisut